Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 2 (117): 54-58
УДК: 342
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/2.117-10

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2021

А. Матат, асп.
ORCID ID: 0000-0002-1198-0505
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОБҐРУНТУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ

Досліджено питання принципів у праві, а також їхній поділ на "основоположні принципи права" та "загальні принципи права", які представлено в українській правничій доктрині. Проаналізовано дефініцію поняття "принципи права", їхнє сутнісне значення та роль у конституційному праві. Окремо вивчається проблематика конституційного права як основи правової системи, що є підходом до обґрунтування конституційних принципів. Також аналізується категорія конституціоналізм, яка є джерелом для пошуків конституційних принципів. Конституціоналізм у класичному розумінні сформувався як ідея про обмежене правління, що втілило поділ влади та верховенство права у конституційні принципи в сучасних умовах. З іншого боку, у конституційному праві принципи функціонують завдяки їхній універсальності. Так, існують конституційні принципи, які загалом характерні для різних конституційних демократій, а їхню систему можуть доповнювати певні специфічні принципи, які обґрунтовуються специфікою конкретної держави, зважаючи на конституційну ідентичність і конституційну традицію. Зауважено, що універсальні конституційні принципи взаємопов'язані з іншими специфічними конституційними принципами, які закріплюються на конституційному рівні. Наприклад, проаналізовано деякі демократичні конституції, які у перших розділах фіксують загальні принципи, для яких характерні як універсальні, так і специфічні принципи конституційного права. Визначено, що система конституційних принципів є відкритою, адже вона може змістовно доповнюватися шляхом інтерпретації в конституційному праві.

Ключові слова: принципи, конституційні принципи, конституційне право, конституціоналізм, система конституційних принципів.

ВСТУП. Теоретичні розробки у праві є результатом доктринальних розробок, які формуються протягом тривалого часу. Іншими словами, теоретичні підходи до правових проблем переважно є усталеними. Разом із тим, слід зазначити: одна справа – це дослідження правових систем у західних демократіях, а зовсім інша – право та його система у демократіях, які розвиваються.

Одним з об'єктів для дослідження окремої правової системи можна назвати конституційне право, завдяки аналізу якого визначаються "слабкі" та "сильні" сторони демократичного розвитку, що включає особливості функціонування державних інституцій, гарантії та захист прав людини, систему принципів і цінностей, конституційно захищених, та інші показники. Тому конституційне право слід вважати основою системи права, яке уособлює функціонування засадничих цінностей і принципів.

На наш погляд, розглядаючи демократії, що розвиваються, а також досліджуючи конституційне право як критерій для аналізу досяжності відповідного розвитку, слід зважати на те, що є певні труднощі, які гальмують процес розвитку. Перш за все, у межах наукового дослідження, можемо зазначити, що конституційне право та його наукове обґрунтування для демократій, що розвиваються, є сучасною проблемою (більш конкретно можна навести приклад пострадянських країн і наявність/відсутність конституціоналізму у них).

Таким чином, представленим дослідженням ми прагнемо зробити фокус на обґрунтуванні конституційних принципів як сутнісного змісту конституційного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика конституційних принципів є однією зі складних для науки конституційного права. Так, про принципи згадують або в загальних рисах, або в контексті конкретного принципу та його характеристики. Відтак, конституційні принципи є темою, яка досі відкрита для формулювання відповідних наукових розробок.

Джерельною базою можна назвати такі напрацювання, спираючись на які, ми розкриваємо представлену тему нашого дослідження. Тож зазначимо наукові розробки дослідників: Н. Барбера (Nicholas Barber) [1], О. Бориславської [2], О. Васильченко [3], Д. Гараджаева [4], В. Речицького [5], М. Савчина [6, с. 127–171], М. Цулега (Manfred Zuleeg) [7, с. 772–777] та ін.

Метою цієї статті є змістовний аналіз конституційних принципів, а також характеристика категорій "конституційне право" та "конституціоналізм", за допомогою яких можна обґрунтувати досліджувані принципи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Правові принципи (або принципи права) – категорія, яка широко та ґрунтовно досліджена в загальній теорії права. Навіть повнота таких досліджень, наразі не може вичерпати весь потенціал цієї проблематики як суто наукової чи практичної. Ідеться про те, що категорію "принцип" не слід вважати лише теоретичною проблемою, адже різні фактори впливають на її практичне наповнення.

З правничої теорії відомо, що принципи права відіграють роль орієнтирів у формуванні та реалізації права, а також пов'язують його з політикою, економікою, мораллю, забезпечують ефективність застосування різних правових процесів. Завдяки аналізу засад, на яких ґрунтується правовий порядок, можна оцінювати характер і усієї правової системи, і самої держави [8, с. 189].

У контексті принципів, найбільш дослідженим поняттям у теорії права є концепція "загальні принципи права", яку тлумачать як "вихідні ідеї, що притаманні праву в цілому та діють в усіх його галузях та інститутах" [9, с. 73]. У праві також досліджують "основоположні принципи права", які, за визначенням С. Погребняка, "слід розуміти системою найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис і цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер і напрями подальшого розвитку" [10, с. 37].

Таким чином, вироблено підхід до класифікації різних правових принципів. До основоположних принципів права належать: справедливість (формальна, змістовна, процедурна), рівність, свобода, гуманізм. До загальних принципів права – принцип правової визначеності, принцип пропорційності (співмірності), принцип добросовісності, принцип розумності [9, с. 71–75]. Складність такого підходу виражають у практичній особливості функціонування вказаних принципів, які, як видається, реалізовують у межах конституційного права.

У теорії конституційного права висловлено думку про те, що загальні принципи права слід відносити до конституційних принципів, адже загальні принципи права знаходять відображення в конституційних принци-

© Матат А., 2021

пах, які відбиваються у принципах і нормах конституційного права [4, с. 30].

Принципи в конституційному праві відіграють засадничу роль, оскільки за їхньою допомогою розкривається сутнісний зміст конституційного права, а також його місце і роль у правовій системі. Зазначимо, що пошуки конституційних принципів варто починати з відповіді на питання про те, що розуміють під поняттям "конституційне право".

Конституційне право – основа правової системи. Традиційно конституційне право розглядають галуззю права і сферою науки. Так само як і інші галузі права, які класично виокремлюють у системі права із застереженням на те, що конституційне право є "провідною галуззю права" [11, с. 9]. За таким підходом, першим, на що слід звернути увагу, є питання про те, чи правильно називати конституційне право галуззю права за аналогією з іншими галузями?

Для відповіді на означене питання потрібно звернути увагу на предмет конституційного права, який:

– складають суспільні відносини щодо основ конституційного ладу України, конституційно-правового статусу людини та громадянина, форм безпосередньої демократії, а також реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина на основі застосування принципів, методів та обмежень, що мають виконуватися владою, серед яких – принципи верховенства права (О. Совгиря) [12, с. 43];

– ширший за публічне право (оскільки конституційне право містить фундаментальні принципи, що стосуються і приватного права), адже воно є сукупністю загальновизнаних суспільних цінностей і принципів національної правової системи та правил діяльності конституційних органів влади, заснованих на повазі до гідності людини та верховенстві права (М. Савчин) [13, с. 23–24];

– тісно пов'язаний із конституційними принципами (О. Сінькевич) [14, с. 43].

Крім того, як зазначає М. Козюбра, "конституційне право за своєю природою набагато масштабніше за сферою свого регулювання та методами від традиційної галузевої диференціації права, воно становить особливу базову підсистему національного права, його фундаментальну основу, є системотвірним стрижнем усієї правової системи" [15, с. 75].

Таким чином, конституційне право складає основу правової системи, яка вибудовується на засадах конституції. Зважаючи на основний об'єкт конституційного права – конституції або конституційні акти, наголосимо, що це додатково сприяє особливому місцю та ролі конституційного права серед інших галузей права.

Як зазначає О. Лотюк, конституція за визначенням покликана сприяти збалансованості роботи державного механізму, розподілу владних повноважень, що є необхідною умовою для ефективного зміцнення основ громадянського суспільства, побудови правової держави, розвитку механізмів узгодження інтересів різних соціальних груп, зниження ідеологічної конфронтації [16, с. 7].

Однією з проблем, а відтак – завданням для конституційного права, є формулювання ідеї про мету конституції як уособлення принципів і цінностей. Саме за таких умов можна говорити про належне функціонування конституції у правовій системі в умовах демократії.

Як відомо, Французька декларація прав людини і громадянина (1789 р.) заклала основу для розуміння мети конституції крізь призму ідеї про те, що конституцій немає там, де не забезпечено поділ влади.

В. Речицький пояснює, що конституції обмежують державну владу через гарантування прав людини, але не всі дослідники погоджуються з таким тлумаченням конституції. Такою є тенденція радянської конституційної теорії і практики, яка відповідає давній китайській традиції, за якою закон тлумачили як інструмент управління "нижчими" з боку "вищих" [5, с. 27].

Отже, ідея про те, що конституція є уособленням принципів – це першооснова конституційного порядку. Разом із тим, такий постулат у сучасних правових реаліях є складним навіть для розвинених демократій.

Конституціоналізм як ідея обмеженого правління. Загалом, ідея обмеженого правління в конституційному праві бере початок з категорії "конституціоналізм" і додатково сприяє пошукам конституційних принципів.

П. Стецюк пропонує визначення конституціоналізму за широким і вузьким підходами. На його думку, конституціоналізм у широкому значенні – це ідейно-політична доктрина, ідейно-політичний рух і державно-правова практика, а у вузькому – зокрема, державне правління, обмежене конституцією [17, с. 70].

На переконання О. Бориславської, "конституціоналізм слід розглядати як складний феномен, що охоплює заснований на універсальних принципах (поваги до людської гідності, індивідуальної свободи, гарантованості прав людини, верховенства права, поділу влади) комплекс відносин і взаємодій у трикутнику "людина – суспільство – держава", що охоплює філософські, соціальні, політичні та юридичні компоненти в їхньому взаємозв'язку" [2, с. 46].

Таким чином, на нашу думку, конституціоналізм узагальнив ідею про обмежене правління через конституцію. Обмежене правління як ідея конституціоналізму також викристалізувалась у конституційний принцип поділу влади або загальніше – у принцип верховенства права. На таких засадах почали розвиватись й інші конституційні принципи.

Окремо слід зазначити, що відсутність писаної конституції, як це парадоксально не звучить, не впливає на наявність конституціоналізму. Так, традиційно згадають про приклад Великої Британії (або інші – Ізраїль тощо), адже завдяки конституційний ідентичності та конституційній традиції можна досліджувати функціонування конституційних (тобто універсальних) принципів, які формуються у процесі конституціоналізму.

Так, І. Сліденко зазначає, що формальна наявність конституції не є ознакою конституціоналізму, адже режиму конституціоналізму відповідає лише та конституція, яка містить інструментарій для обмеження влади. Коли дослідник говорить про Велику Британію, він зазначає, що там ніколи не було конституції та розподілу влади у континентальному розумінні, але режим конституціоналізму існує близько 300 років [18, с. 137].

У дослідженнях конституційного права особливу увагу приділяють органічному (справжньому) конституціоналізму, який функціонує за умови ефективного обмеження влади і гарантій прав людини. Викладене можна розглянути на прикладі структури конституціоналізму, яка додатково розкриє значення досліджуваної категорії.

Як указує М. Савчин, розглядаючи структуру конституціоналізму, слід виокремити такі елементи: "а) розуміння конституції як втілення ідей конституціоналізму, що відображають національну конституційну традицію, як основи національної правової системи, яка однаковою мірою визначає зміст публічного і приватного права (горизонтальний ефект конституції), а отже, структуру правового захисту; б) конституція як інструмент забезпечення участі держави у прийнятті владних рішень і реалізації народного суверенітету на наднаціональному рівні публічної влади, транскордонного співробітництва через мережу горизонтальних і вертикальних зв'язків на міжнародній арені; в) система соціальних цінностей, які забезпечуються правовим захистом і з огляду на це набувають характеру конституційних цінностей і становлять сутнісне ядро розуміння конституції відповідно до їхньої ієрархії у конкретному історичному типі суспільс-

тва; г) механізм дії конституції, що містить її установчий характер, верховенство і пряму дію, інтерпретацію та правовий захист" [6, с. 49–50].

Отже, наведене вище дає підстави зробити узагальнення про те, що конституціоналізм, як одне з основних понять конституційного права, також уособлює собою конституційні принципи. Тож за визначенням різних авторів, конституціоналізм розкривається крізь призму цінностей і принципів.

Систематизація конституційних принципів. У науці конституційного права питання системи принципів повною мірою не досліджено, а тому досі залишається актуальним питанням для наукових розвідок. Як зазначає О. Васильченко, серед науковців відсутній єдиний підхід до розуміння сутності принципів конституційного права та їхніх властивостей. Загалом, принципи визначають і як ідеї, і як положення, і як засади. Таким чином, на думку вченої, категорія "принципи конституційного права" – це основні ідеї, що виступають певним правилом чи регулятором суспільних відносин [3, с. 20].

Разом із тим, принципи в конституційному праві, за визначенням О. Скрипнюка, поділяють на загальні та спеціальні. Так, загальні принципи конституційного права – це загальновизнані й певною мірою універсальні ідеї та ідеали конституційного права, до яких належать верховенство права, демократизм, публічність тощо. Крім того, спеціальні принципи конституційного права властиві різним самостійним групам конституційних правовідносин, інститутам, а також визначенню основ правового статусу окремих учасників конституційного процесу. Такі принципи, як правило, деталізуються в окремих законах [19, с. 82–83].

В узагальненому вигляді, на наш погляд, про принципи в конституційному праві говорять у різних варіаціях, адже досліджуються вони з погляду аналізу інститутів конституційного права, зокрема: як засади конституційного ладу, конституційно-правовий статус особи, форми безпосередньої демократії, представницької демократії тощо. За таких умов, виділяють принципи, які характеризують функціонування інститутів конституційного права, але виникає потреба з'ясувати, які принципи слугують універсальним джерелом для принципів окремих інститутів конституційного права.

Менше уваги приділяється конкретним видам конституційних принципів, які утворюють відповідну систему принципів конституційного права. Для прикладу до таких відносять:

– верховенство конституції, пряму дію конституційних норм, поділ державної влади, демократизм, визнання народу єдиним джерелом влади, політичний та ідеологічний плюралізм тощо [8, с. 202];

– принцип верховенства права, людську гідність, свободу і приватну автономію, принцип пропорційності, права людини, рівність і заборону дискримінації, демократію [6, с. 126–127].

Більш дослідженою темою є принципи конституціоналізму, оскільки, як ми вже з'ясували, конституціоналізм – це уособлення ідеї про обмежене правління, а тому за такого підходу цю ідею характеризують відповідні принципи.

Так, наприклад, британський професор конституційного права Н. Барбер (Nicholas Barber), в однойменному дослідженні про принципи конституціоналізму, виокремлює такі з них: 1) суверенітет, 2) поділ влади, 3) верховенство права, 4) громадянське суспільство, 5) демократію, 6) субсидіарність [1].

У контексті функціонування конституційних принципів у межах європейського правопорядку, звертає увагу німецький юрист М. Цулег (Manfred Zuleeg), який серед досліджуваних принципів виокремлює: 1) демократію, 2) верховенство права, 3) федеральні принципи, 4) захист основних прав [7, с. 772–777].

У правничій літературі також можна віднайти дослідження, в яких розглядають окремі види конституційних принципів, серед яких: принцип рівності [20; 21; 22], заборона дискримінації [23; 24, с. 327–332], принцип пропорційності [25], принцип поділу влади [26], принцип унітаризму [27], принцип демократії [28] тощо.

Таким чином, конституційним принципам властиві дві ознаки: універсальний характер для національної правової системи (наприклад: верховенство права, демократія, рівність, поділ влади тощо), а також специфічність, коли йдеться про певні специфічні принципи, які виділяють у межах певної держави (наприклад: принцип пропорційності, заборона дискримінації тощо). Наведену тезу пояснимо тим, що універсальні принципи додатково доповнюються специфічними, але, як правило, мають між собою нерозривний зв'язок: принцип верховенства права, який може бути конституційно закріпленим, дає підстави говорити про імпліцитне існування принципу пропорційності. Водночас, за аналізом окремих світових конституцій, убачаємо, що пропорційність може бути додатково закріплена як принцип на рівні конституції.

Знову ж таки, конституції є додатковим об'єктом дослідження в межах конституційних принципів і методологічною основою для їхнього обґрунтування.

Так, у багатьох конституціях є відповідні глави, які на рівні першого розділу закріплюють відповідну систему принципів. В українській доктрині, вказана проблематика вивчається в межах категорії "конституційний лад", за допомогою якого можна вивчати конституційно закріплені принципи.

З теорії конституційного права відомо, що не всі існуючі конституції мають структурні підрозділи, які виокремлюють поняття конституційного ладу. Проте у багатьох основних законах є відповідні глави, які називають по-різному: засади конституційного ладу – Вірменія, Білорусь, основні положення – Естонія, Грузія, Азербайджан, загальні принципи – Греція, Італія, Литва, Латвія, Киргизія, Узбекистан. Однак слід розуміти, що йдеться про регулювання одного предмета, який в Україні називають засадами конституційного ладу [5, с. 73].

Далі розглянемо на конкретному прикладі деякі світові конституції, які підтверджують сформульовані вище думки.

Наприклад, Конституція Італійської Республіки в розділі "Основні принципи" закріплює такі принципи: демократія (ст. 1); права людини (ст. 2); гідність, свобода, рівність (ст. 3); автономія та децентралізація (ст. 5); незалежність і суверенність держави і католицької церкви (ст. 7); пріоритет міжнародного права (ст. 10); Італія відкидає війну як інструмент агресії проти свобод інших народів (ст. 11) [29].

Аналізуючи Конституцію Румунії, вбачаємо, що характерними є такі принципи: унітаризм (ст. 1.1); демократична та соціальна держава; верховенство права; людська гідність; справедливість і політичний плюралізм; демократичні традиції румунського народу (ст. 1.3); принцип поділу та збалансування влади в межах конституційної демократії (ст. 1.4); народовладдя (ст. 2); єдність людей і рівність між громадянами (ст. 4); право на особистість (ст. 6); загальні принципи міжнародного права (ст. 10); верховенство Конституції (ст. 11.3) [30].

Цікавою також видається система конституційних принципів, закріплених Конституцією Республіки Еквадор: конституційна держава прав і справедливості; соціальна держава; демократія; унітаризм; децентралізація; народовладдя (ст. 1); заборона дискримінації; рівноправ'я; охорона природних і культурних цінностей;

демократичне суспільство, вільне від корупції (ст. 3); Еквадор як територія миру (ст. 5) [31].

Як бачимо, підхід різний, а тому можна стверджувати про специфіку конституційних принципів, які в окремих правових системах можуть по-різному закріплюватись на конституційному рівні. Для принципів характерною є відкритість їхньої системи, яка може доповнюватися залежно від інтерпретації конституцій, адже імпліцитно конституційні тексти вміщують спільні цінності в умовах демократії, опираючись на ідеї конституціоналізму.

ВИСНОВКИ. На підставі викладеного аналізу можемо зробити такі загальні висновки.

По-перше, конституційне право як основа правової системи є уособленням конституційних принципів, які функціонують у межах системи права та є основою будь-якої галузі права. За таких умов, не слід відносити конституційне право лише до сфери публічного права, адже конституційні принципи мають однаковий вплив на сферу приватного права.

По-друге, конституціоналізм є джерелом для пошуку конституційних принципів, адже в науці конституційного права такі принципи досліджуються як принципи конституціоналізму. Разом із тим, їх слід вважати конституційними принципами, оскільки конституціоналізм розвинувся як ідея про обмежене правління, що формалізувалась у конституціях і конституційних актах.

По-третє, розглядаючи систему конституційних принципів слід враховувати, що для такої системи характерні такі ознаки: 1) універсальність принципів; 2) специфічні принципи, які продовжують зміст універсальних, але враховують особливості конституційної ідентичності та конституційної традиції окремої держави; 3) за своєю суттю система конституційних принципів є відкритою (не можна говорити про один підхід до класифікації таких принципів), вона розвивається разом з інтерпретацією в конституційному праві.

Список використаних джерел

1. Barber N.W. The principles of constitutionalism. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2018. 276 p.
2. Бориславська О.М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків. Право, 2018. 384 с.
3. Васильченко О.П. Принципи конституційного права: поняття та особливості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2016. Випуск 2(103). С. 19-23.
4. Гараджаев Д. Конституционные принципы прав человека: на практике Конституционного суда Азербайджана и Европейского суда по правам человека: монография. Київ: Норма права, 2020. 308 с.
5. Речицький В.В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених. Харків: Харківська правозахисна група, Права людини, 2014. 264 с.
6. Савчин М. Порівняльне конституційне право. Київ: ВАІТЕ, 2020. 462 с.
7. Principles of European constitutional law (ed. by Armin von Bogdandy and Jürgen Bast). 2nd rev. ed. Oxford: Hart Publishing; München: Verlag CH Beck, 2010. 806 p.
8. Загальна теорія права: підручник / за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
9. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2016. 392 с.
10. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків: Право, 2008. 240 с.
11. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України. К.: Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.
12. Совгиря О.В. Предмет конституційного права України: аксіологічна складова на сучасному етапі. *Український часопис конституційного права*. 2016. № 1. С.41-46.
13. Савчин М.В. Конституційне право України: підручник / відп. ред. проф., д.ю.н. М.О. Баймуратов. К.: Правова єдність, 2009. 1008 с.
14. Сінькевич О.В. Функції конституційного права як галузі права України: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 462 с.
15. Козюбра М.І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С.70-76.
16. Лотюк О.С. Перегляд та розвиток сучасних конституцій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 6 (68). С. 5-12.
17. Стецюк П.Б. Конституційний Суд України як суб'єкт формування сучасного українського конституціоналізму (до постановки проблеми). *Право України*. 2010. №6. С. 70-74.
18. Сліденко І.Д. До проблеми номінального та реального конституціоналізму, теорії "reine rechtslehre" та онтології конституційного контролю. *Проблеми філософії права*. 2008-2009. Т. VI-VII. С. 135-146.
19. Проблеми теорії конституційного права України / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 2013. 616 с.
20. Васильченко О.П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина в конституційному праві України: доктринальні та прикладні аспекти: дис. д-ра. юрид. наук. Київ. 2015. 467 с.
21. Полховська І.К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2006. 191 с.
22. Чехович Т.В. Конституційний принцип рівності громадян перед законом у публічному управлінні: монографія. Херсон: Гельветика, 2019. 582 с.
23. Уварова О. Принцип недискримінації за ознакою статі в судовій практиці України. *Право України*. 2017. №7. С. 56-66.
24. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. К.: Реферат, 2007. 640 с.
25. Barak Aharon. Proportionality: constitutional rights and their limitations / translated from the Hebrew by Doron Kalir. Cambridge, [England]: Cambridge University Press, 2012. 611 p.
26. Яценко І.С. Принцип поділу влади: ідейно-теоретичні засади та практика реалізації на прикладі республіки Польща (історико-правовий аналіз): монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 433 с.
27. Курцев О.Ю. Унітаризм як принцип конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2021. 21 с.
28. Барабаш Ю.Г. Питання демократії в правових позиціях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. No 4-5. С. 82-87.
29. The Constitution of the Italian Republic. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf
30. Constitution of Romania. URL: https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ro/ro021en
31. Ecuador's Constitution of 2008. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2008.pdf

References

1. Barber N.W. (2018) The principles of constitutionalism. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press (in English).
2. Boryslavska O.M. (2018) Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno-aksiolohichnyi analiz [The European model of constitutionalism: system-axiological analysis]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
3. Vasylchenko O.P. (2016) Pryntsypy konstytutsiinoho prava: poniattia ta osoblyvosti [Constitutional law principles: concept and features]. *The Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies*, 2(103), 19-23. (in Ukrainian).
4. Haradzhaev D. (2020). Konstytutsyonnыe pryntsypы prav cheloveka: na praktyke Konstytutsyonnoho suda Azerbaidzhana y Evropeiskoho suda po pravam cheloveka [Constitutional principles of human rights: in the practice of the Constitutional Court of Azerbaijan and the European Court of Human Rights]. Kyiv: Norma prava (in Ukrainian).
5. Rechytskyi V.V. (2014). Konstytutsionalizm. Korotka versiia. Chytanka z konstytutsionalizmu dlia zatsikavlenykh [Constitutionalism. Short version. A textbook on constitutionalism for interested]. Kharkiv: Kharkivska pravozakhysna hrupa, Prava liudyny (in Ukrainian).
6. Savchyn M. (2020). Porivnialne konstytutsiine parvo [Comparative constitutional law]. Kyiv: VAITE (in Ukrainian).
7. Armin von Bogdandy, Jürgen Bast. (2010). Principles of European constitutional law. 2nd rev. ed. Oxford: Hart Publishing; München: Verlag CH Beck (in English).
8. Petryshyn O.V. (2020). Zahalna teoriia prava [The general theory of law]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
9. Koziubra M.I. (2016). Zahalna teoriia prava [The general theory of law]. Kyiv: Vaite (in Ukrainian).
10. Pohrebniak S.P. (2008). Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka) [Fundamental principles of law (substantive characteristics)]. Kharkiv: Pravo (in Ukrainian).
11. Fedorenko V.L. (2016). Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine]. K.: Vydavnytstvo Lira-K (in Ukrainian).
12. Sovhyria O.V. (2016). Predmet konstytutsiinoho prava Ukrainy: aksiolohichna skladova na suchasnomu etapi [The subject of constitutional law of Ukraine: axiological component in nowadays]. *Ukrainian journal of constitutional law*, № 1, 41-46. (in Ukrainian).
13. Savchyn M.V. (2009). Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine]. K.: Pravova yednist (in Ukrainian).
14. Sinkevych O.V. (2020). Funktsii konstytutsiinoho prava yak haluzi prava Ukrainy [Functions of constitutional law as a branch of Ukrainian law]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K (in Ukrainian).
15. Koziubra M.I. (2019). Konstytutsiine pravo: haluz prava chy osoblyva bazova pidsystema – stryzhen natsionalnoi systemy prava [Constitutional law: the field of law or a specific basic subsystem bein a selection of national system of law]. NaUKMA Research Papers. Law, V. 3, 70-76. (in Ukrainian).
16. Lotiuk O.S. (2007). Perehliad ta rozvytok suchasnykh konstytutsii [Revision and development of modern constitutions]. *The Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, № 6 (68), 5-12. (in Ukrainian).
17. Stetsiuk P.B. (2010). Konstytutsiinyi Sud Ukrainy yak subiekt formuvannia suchasnoho ukrainskoho konstytutsionalizmu (do postanovky problemy) [The Constitutional Court of Ukraine as a subject of the formation of modern Ukrainian constitutionalism (before posing problems)]. *Legal Journal "Law of Ukraine",* № 6, 70-74. (in Ukrainian).
18. Slidenko I.D. (2008-2009). Do problemy nominalnoho ta realnoho konstytutsionalizmu, teorii "reine rechtslehre" ta ontolohii konstytutsiinoho

kontroliu [On the problems of nominal and real constitutionalism, the theory of "reine rechtslehre" and the ontology of constitutional control]. *Problems of philosophy of law*, V. VI-VII, 135-146. (in Ukrainian).

19. Shemshuchenko Yu.S. (2013). Problemy teorii konstytutsiinoho prava Ukrainy [Problems of the theory of constitutional law of Ukraine]. K.: Parlamentske vyd-vo (in Ukrainian).

20. Vasylchenko O.P. (2015). Pryntsyp rivnosti prav i svobod liudyny i hromadianyna v konstytutsiinomu pravi Ukrainy: doktrynalni ta prykladni aspekty [The principle of equality of rights and freedoms of man and citizen in constitutional law of Ukraine: doctrinal and practical aspects]. Kyiv (in Ukrainian).

21. Polkhovska I.K. (2006). Konstytutsiinyi pryntsyp rivnosti liudyny i hromadianyna v Ukraini [The constitutional principle of equality of man and citizen in Ukraine]. Kharkiv (in Ukrainian).

22. Chekhovych T.V. (2019). Konstytutsiinyi pryntsyp rivnosti hromadian pered zakonom u publichnomu upravlinni [Constitutional Principle of Citizens' Equality before the Law within Public Management]. Kherson: Helvetyka (in Ukrainian).

23. Uvarova O. (2017). Pryntsyp nedyskryminatsii za oznakoiu stati v sudovii praktytsi Ukrainy [The principle of non-discrimination based on sex in the ukrainian court practice]. *Legal Journal "Law of Ukraine"*, №7, 56-66. (in Ukrainian).

24. Shevchuk S. (2007). Sudova pravotvorchist: svitovyi dosvid i perspektyvy v Ukraini [Judicial lawmaking: world experience and prospects in Ukraine]. K.: Referat (in Ukrainian).

25. Barak Aharon. (2012). Proportionality: constitutional rights and their limitations. Cambridge, [England]: Cambridge University Press (in English).

26. Yatsenko I.S. (2020). Pryntsyp podilu vlady: ideino-teoretychni zasady ta praktyka realizatsii na prykladi respubliky Polshcha (istoryko-pravovyi analiz) [The principle of separation of powers: ideological and theoretical principles and practice of implementation on the example of the Republic of Poland (historical and legal analysis)]. Kyiv: Yurinkom Inter (in Ukrainian).

27. Kurtsev O.Iu. (2021). Unitaryzm yak pryntsyp konstytutsiinoho ladu Ukrainy [Unitarism as a principle of the constitutional order of Ukraine]. Kharkiv (in Ukrainian).

28. Barabash Yu.H. (2011). Pytannia demokratii v pravovykh pozytsiiakh Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Issues of democracy in the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine]. *The Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, No 4-5, 82-87. (in Ukrainian).

29. The Constitution of the Italian Republic. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf (in English).

30. Constitution of Romania. URL: https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ro/ro021en (in English).

31. Ecuador's Constitution of 2008. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2008.pdf (in English).

Received: 05/04/2021
1st revision: 28/04/2021
Accepted: 18/05/2021

A. Matat, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE JUSTIFICATION OF CONSTITUTIONAL PRINCIPLES

This paper deals with the study of the justification of constitutional principles as a fundamental category of constitutional law. Legal principles are an important conception in the legal doctrine and the legal practice of democratic countries. Ukrainian legal doctrine studies legal principles in the two paradigms, namely fundamental principles and general principles. However, this approach does not result in the understanding of principles in constitutional law. That is why principles in constitutional law are an actual topic.

The article aims to examine the fundamental concepts to find the justifications of constitutional principles. Hence, the author pays attention to the content of constitutional law and constitutionalism as principles-based categories. First, constitutional law is a fundamental part of the law in the legal system, and all the parts of the law are dependent on constitutional law. Second, the universal constitutional principles are the same for all legal systems. After all, constitutionalism doctrine consists of the limitation of power, and nowadays, this is expressed through the constitution and different constitution principles.

The author uses comparative legal, phenomenological, and system-structural analysis as a valid methodology for this research. Finally, the research investigation contains the following conclusions that enable the author to prove the motivation of the science paper to study the outlined topic.

First, constitutional law is the basis of the legal system, which embodies constitutional principles; constitutional law has the same effect on public law and private law. Second, constitutionalism is a source for finding constitutional principles. Third, the system of constitutional principles includes the following characteristics: universality and specificity. The system of constitutional principles is open and depends on the interpretation of constitutions.

The paper aims to contribute to the growing research highlighting the current issues of constitutional principles.

Keywords: principles, constitutional principles, constitutional law, constitutionalism, the system of constitutional principles.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2021; 2 (117): 58-62
УДК: 347.61
DOI: https:doi.org/10.17721/1728-2195/2021/2.117-11

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2021

О. Михальнюк, канд. юрид. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-7685-131X
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ: ЗМІНА ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ

Метою статті є розгляд актуальних питань регулювання сімейних відносин за шлюбним договором, визначення поняття та змісту шлюбного договору у світлі нових тенденцій у нотаріальній і судовій практиці України.

Для написання статті використано загальнонаукові і спеціально-юридичні методи дослідження правових явищ і юридичних категорій, зокрема, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-логічний та інші методи.

Запропоновано системний підхід у дослідженні проблеми зміни правових режимів майна подружжя за шлюбним договором з урахуванням доктринального розуміння поняття та правової природи "правового режиму майна" в науці цивільного та сімейного права України, а також аналізу наявної судової практики з окресленої проблематики.

Доведено, що правовий режим майна подружжя за шлюбним договором можна змінити лише щодо майна, що буде придбано в майбутньому. Поширення режиму роздільної власності на майно, що придбано подружжям у шлюбі (спільне майно) суперечить ч. 5 ст. 93 СКУ, оскільки в цьому випадку фактично відбувається перехід права власності.

Запропоновано розширити коло правовідносин, що можуть бути врегульовані шлюбним договором, а саме: включати не тільки майнові, а й особисті немайнові відносини наречених і подружжя.

Наведено власне авторське визначення шлюбного договору як правочину наречених або подружжя, що визначає їхні майнові й особисті немайнові права й обов'язки, зокрема, щодо встановлення (зміни) правового режиму майбутнього майна, порядку його використання та відчуження, розподілу доходів і витрат, а також їхні майнові й особисті немайнові права й обов'язки як батьків у шлюбі і (чи) у випадку його розірвання.

Ключові слова: сімейне право, шлюбний договір, правовий режим майна подружжя, спільна сумісна власність, спільна часткова власність, режим роздільного майна подружжя, режим спільного майна подружжя.

ВСТУП. За останні роки відбулися значні зміни у правозастосуванні норм СК України на практиці, які на сучасному етапі істотно впливають на оновлене розуміння поняття та правової природи шлюбного договору та його відмежування від суміжних договірних конструкцій.

У сучасній практиці укладення шлюбних договорів в Україні спірними є питання врегулювання особистих

© Михальнюк О., 2021